

Lunds universitet

Avd. för litteraturvetenskap, SOL-centrum

Handledare Bibi Jonsson

2016-06-03

Hanna Johansson

LIVK02

Flätflickans revansch

Med Kulla-Gulla och Pippi Långstrump i huvudrollerna

Innehållsförteckning

Inledning	1
Syfte	1
Tidigare forskning	2
Metod och teori	3
Flickor i urval	4
<i>Flickan</i> och <i>flicktyp</i> som begrepp	5
Flätflickan	8
Analys	8
Kulla-Gulla	8
Gullararasötadockafina	10
”Ja orkar mer än ja sir ut för”	12
Pippi Långstrump	15
”Förtjusande! Förtjusande!”	18
Världens starkaste flicka	20
Avslutande diskussion	22
Källhänvisning	26

Bild på försättsbladet:

Lotta Olsson, Grattis Pippi!, *Dagens Nyheter*, 2015-05-20

<http://img02.dn.se/remote/d1.dn-static.se/UploadedImages/2015/5/20/937cf883-7c98-448c-8041-6f6e7f9e04cf/bigOriginal.jpg?preset=AlmaArticleHeaderDesktop>

Hämtad: 2016-05-13

Inledning

Maria Österlund skriver i sin avhandling *Förklädda flickor: könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman* (2005) att "[f]risyren spelar en avgörande roll i flickskildringen som en markör för vilken sorts flicktyp karaktärerna tillhör".¹ *Flätflickan* är en *flicktyp* som länge har figurerat i barn- och ungdomslitteraturen. Flätflickan är en variant av den så kallade *duktiga flickan*, vilken är en litterär flickkaraktär som nuförtiden ofta beskrivs på ett negativt sätt då hon ofta har fått figurera i så kallade rådgivningsböcker. Den duktiga flickan, samt flätflickan, har därmed fått reflektera en verklighetsförankrad önskad flickroll som har ansetts bistå samt stödja en, för flickor, begränsande könsmaktsordning.²

I min uppsats ämnar jag arbeta mot ett mer nyanserat sätt att se och tolka flätflickan, är hon exempelvis 'bara' en variant av den duktiga flickan, eller är hon något mer? Mitt förhållningssätt till flätflickan som flicktyp kommer att vara både ifrågasättande och kritiskt. De primära verktyg som jag kommer att använda mig av i mitt försök att renovera begreppet är de litterära karaktärerna Kulla-Gulla, från Martha Sandwall-Bergströms Kulla-Gullaböcker (publicerad mellan 1946–1987), och Astrid Lindgrens Pippi Långstrump (1945–1948). Dessa två karaktärer har vid första anblick två saker gemensamt: deras frisyrer och det faktum att båda två är flickor. Under uppsatsen har jag för avsikt att ställa Kulla-Gulla och Pippi mot den flätflicksdefinition som finns att tillgå i uppsatsens metod- och teoridel, med mål att utmana den nuvarande uppfattningen om flätflickor.

"- Tjohej, nu kommer jag! Pippi gled utför, och hennes röda flätor flaxade omkring henne."³ Och med de orden tycker jag att det är dags att fortsätta med uppsatsen!

Syfte

Uppsatsen syfte är tudelat. Jag vill både undersöka om, och i så fall på vilket/vilka sätt, Kulla-Gulla och Pippi Långstrump kan matchas med flätflicksdefinitionen och, om så är fallet, hur dessa matchningar ser ut och följaktligen om de kan möjliggöra en mer nyanserad och vidgad tolkning av vad det innebär att vara en flätflicka. Är hon bara en variant av den duktiga flickan, eller är hon en flicktyp för sig?

¹ Maria Österlund, *Förklädda flickor: könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman*. Åbo Akademi, Diss. Åbo: Åbo akademi, 2005, Åbo, 2005, s. 68

² Österlund, s. 67f

³ Astrid Lindgren, *Pippi Långstrump går ombord*, 13. uppl., Rabén & Sjögren: Stockholm, 1963 (1946), s. 134

Tidigare forskning

Den litteraturvetenskapliga flickforskningen är ett forskningsområde som har vuxit med tiden, liksom även litteraturforskning med feministiska perspektiv har gjort.⁴ Flicktypen flätflickan är emellertid en karaktär som oftast bara nämns i förbifarten, ofta i samband med att den duktiga flickan nämns. Exempelvis i Österlunds avhandling, där de litterära flickorna står i centrum, är flätflickans tid i rampljuset bara några rader lång där det främst konstateras två saker, det första är att flätflickan som flicktyp står som synonym till den duktiga flickan och det andra är att flätflickan ofta får figurera i någon typ av upprorisk scen.⁵ Detta kommer jag att återkomma till under uppsatsens metod- och teoridel. Österlunds *Förklädda flickor* kommer att användas som en stadig grund för min uppsats att bygga vidare på eftersom det i avhandlingen går att hitta en flickmatris, vilken ger en relativt tydlig beskrivning av de grundläggande flicktyper som kommer att användas i den här uppsatsen. Dessutom innehåller avhandlingen, som tidigare nämnts, några raders beskrivning angående flätflickan, vilken kommer att användas i uppsatsen.

Maria Margareta Österholm disputerade år 2012 med avhandlingen *Ett flicklaboratorium i valda bitar: skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005* i vilken hon skriver om flickor som anses vara skeva – med andra ord är det flickor som medvetet eller omedvetet rör sig utanför de förväntade och normativa flicknormerna.⁶ Österholms avhandling har bidragit till ett mer nyanserat sätt att se på och förhålla sig till litterära flickor, och ger skevteoretisk flickforskning en bred utgångspunkt. Österholms bok kommer att användas i min uppsats för att kunna diskutera om, och i så fall hur, flickorna Kulla-Gullas och Pippis egenskaper skaver mot flicktypen flätflickan.

I redaktörerna Eva Söderbergs, Mia Österlunds och Bodil Formarks antologi *Flicktion. Perspektiv på flickan i fiktionen* (2013) diskuteras normativa flickskap och flicknormer med ett ifrågasättande och kritiskt förhållningssätt, en forskningsaspekt som de valt att kalla för just flicktion.⁷ I inledningen jämförs den välanpassade Kulla-Gulla med sina blonda flätor med Pippi som med sina rakt utstående, röda flätor trotsar en vedertagen konvention vad rör

⁴ Österlund, s. 12

⁵ Österlund, s. 68

⁶ Maria Margareta Österholm, *Ett flicklaboratorium i valda bitar: skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*, Rosenlarv, Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2012, Årsta, 2012

⁷ Eva Söderberg, Mia Österlund & Bodil Formark (red.), *Flicktion. Perspektiv på flickan i fiktionen*, Universus Academic Press: Malmö, 2013, s. 14ff.

flickor och anpassning.⁸ Ordet flätflicka nämns inte, även om det är tydligt att det är just flickkaraktärernas frisyrier som står i centrum för hur de tolkas. Eftersom min uppsats har en liknande utgångspunkt, och dessutom är en del av en litteraturvetenskaplig flickforskning, kan den ses som en del av detta flicktionsprojekt.

Eftersom flätflickan som flicktyp inte är någon speciellt utvecklad teoretisk karaktär har jag valt att fokusera på flickforskning i stort vad gäller min primärlitteratur. Eva Söderberg diskuterar i sin avhandling *Askunge, madonna eller feminist? Kontextuella läsningar av Martha Sandwall-Bergströms Kulla-Gullasvit* (2004) de olika perspektiv som allmänheten under åren har haft på både Kulla-Gullaböckerna och protagonisten. Söderberg diskuterar kring Kulla-Gullaböckerna med en utgångspunkt i de klassiska flickböckerna, och kommer fram till att det finns tre olika sidor av Kulla-Gulla: hon är Askungen i en flickberättelse, en proletär Madonna och en feminist som utmanar patriarkatet. Avhandlingen fokuserar på Kulla-Gulla ur flertalet vinklar och aspekter, satta i olika kontexter. I min uppsats har jag valt att fokusera på Kulla-Gulla ur flicktypsaspekt på en grundlig nivå, eftersom jag velat ställa henne mot flätflickstypen. Söderberg nämner Kulla-Gullas flätor ibland i sin avhandling, men diskuterar inte begreppet flätflickor i sig.

Eva Wahlströms avhandling *Fria flickor före Pippi. Ester Blenda Nordström och Karin Michaëlis: Astrid Lindgrens föregångare* (2011) handlar om att Astrid Lindgren inte var den första personen att skriva om fria och frejdiga flickor. Den här uppsatsen ämnar inte att bli en del av den diskussionen, däremot lyfter Wahlström i ett kapitel upp Pippis, och de andra fria flickornas, utseende, hur deras kroppar ständigt är i rörelse och deras sätt att klä ut sig till Fina damer.⁹ Alla tre ämnen är relevanta i min uppsats, inte bara för Pippi s del utan även för Kulla-Gullas, men är i min uppsats teoretiskt förankrade i Österlunds respektive Österholms avhandlingar.

Metod och teori

Primärlitteraturen i uppsatsen består av Astrid Lindgrens tre Pippi Långstrumpböcker *Pippi Långstrump* (1945), *Pippi Långstrump går ombord* (1946) och *Pippi Långstrump i*

⁸ Söderberg, Österlund & Formark (red.), *Flicktion. Perspektiv på flickan i fiktionen*, Universus Academic Press: Malmö, 2013, s. 12

⁹ Eva Wahlström, *Fria flickor före Pippi: Ester Blenda Nordström och Karin Michaëlis: Astrid Lindgrens föregångare*, Makadam, Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2011, Göteborg, 2011, s. 234 - 244

Söderhavet (1948), samt de första fem böckerna ur den uppdaterade Martha Sandwall-Bergströms Kulla-Gullasvit. Dessa är *Kulla-Gulla* (1945, 1965), *Kulla-Gulla håller sitt löfte* (1946, 1965), *Kulla-Gulla vinner en seger* (1965), *Kulla-Gulla på herrgården* (1947, 1965) och *Kulla-Gulla löser en gåta* (1966). Även om *Kulla-Gulla* var den första Kulla-Gullaboken som Sandwall-Bergström skrev, lades år 1972 boken *Kulla-Gulla på Blomgården* till i samlingen. Bokens redogör för Kulla-Gullas liv innan hon hamnar på Kullatorpet, vilket boken *Kulla-Gulla* handlar om. *Kulla-Gulla på Blomgården* räknas emellertid inte till det som kallas för Kulla-Gullaserien, vilket de ovanstående fem böcker gör, vilket är anledningen till varför den inte kommer att tas med i den här uppsatsen. Urvalet vad gäller antalet Kulla-Gullaböcker har baserats på mängden information som getts om karaktären Pippi i Pippi Långstrumpböckerna. Eftersom Lindgrens böcker i högre grad har fokuserat på sin protagonist jämfört med vad Sandwall-Bergströms, hade tre Kulla-Gullaböcker inte varit tillräckligt för att ge en tillräckligt representativ bild av Kulla-Gulla för att kunna göra ett rättvist jämförande av karaktärerna.

Rörande sekundärlitteraturen kommer jag att använda mig av Österlunds *Förklädda flickor*, främst på grund av de flickmatriser och begreppsförklaringar som ges, samt Österholms *Ett flicklaboratorium i valda bitar*, eftersom Österholm utvecklar och applicera Österlunds flickmatriser och begrepp på flickor som skaver mot förväntade normer. Med Österlunds avhandling kommer jag således att lägga själva basen för uppsatsen, och situera mig inom ämnet flickor i litteraturen. Österholms avhandling kommer att användas för att utveckla den litteraturteoretiska läsning och analys som jag kommer att göra på Kulla-Gulla och Pippi, och vidare mitt kritiska förhållningssätt till det nuvarande flätflicksbegreppets status.

Vissa ord i uppsatsen kommer att stå i kursiverad stil första gången som de nämns. Detta för att till exempel uppmärksamma läsaren på ett visst ord eller för att markera. Exempelvis stod *den duktig flickan* och *flätflickan* i kursiverad stil i inledningen, vilket beror på att jag vill uppmärksamma läsaren på att när jag nämner *den duktiga flickan* så syftar jag till en etablerad *flicktyp* med specifika egenskaper.

Flickor i urval

Flätflickorna känns, som tidigare nämnts, primärt igen på sina frisyrrer. Jag valde att undersöka karaktärerna Kulla-Gulla och Pippi Långstrump eftersom båda två karaktäriseras

med deras flätor, och dessutom är vitala flickkaraktärer i den svenska barnlitteraturens historia. Kulla-Gulla och Pippi presenterar även, i alla fall vid första anblick, två helt olika sorters litterära flickor. Karaktären Kulla-Gulla beskrivs som en flicka som ”åtminstone på ytan, välanpassad [...] med blonda flätor”¹⁰. Pippi är en litterär karaktär som snarare än att beskrivas som välanpassad skulle kunna beskrivas som missanpassad – oftast på ett positivt sätt!

Även om Kulla-Gulla och Pippi skiljer sig en del från varandra, kommer det längre fram i uppsatsen att påvisas att karaktärerna även har några karaktärsdrag gemensamt (förutom deras kön och frisyrier). I mitt försök att nyansera flätflicksbegreppet tror jag att det är relevant att lyfta båda karaktärers personligheter, olikheter som likheter, för att sedan kunna jämföra dem med flätflicksbegreppet.

I uppsatsens fortsättning kommer jag att referera till Kulla-Gulla som Gulla, eftersom det är så Sandwall-Bergström refererar till karaktären i sina böcker.

Flickan och flicktyp som begrepp

Innan vi går vidare i uppsatsen vill jag först klargöra vad jag menar när jag skriver *flicka*, dels för att det är ett så grundläggande och viktigt begrepp för min uppsats, dels för att begreppet i sig kan ha olika betydelser beroende på vilket sammanhang som begreppet sätts in i. Nedan vill jag utröna i vilket sammanhang jag kommer att använda begreppet och på så vis situera *flicka* i uppsatsen. Tolkningen av begreppet som kommer att ges är förankrad i skönlitteraturen, och eftersom det här är en litteraturvetenskaplig uppsats förankrad i litteratur ämnar jag för den här gången inte röra mig utanför de skönlitterära ramarna för att beskriva begreppet.

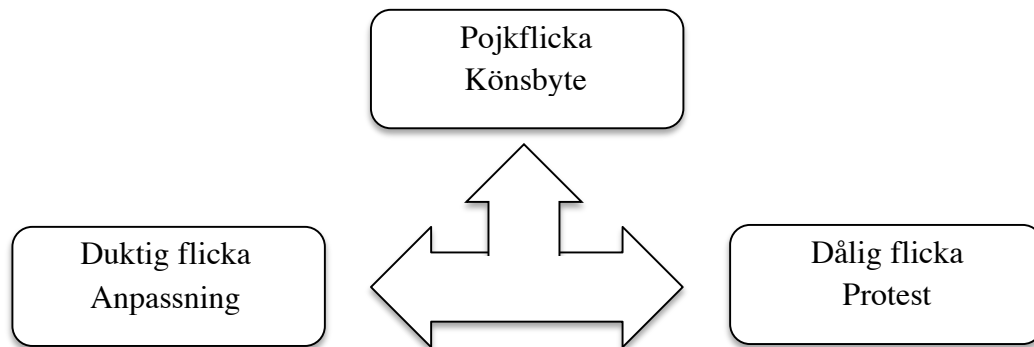
Flicka syftar till en viss sorts femininitet, men detta är en feminitet som hela tiden är i omförhandling och utveckling – och är dessutom långt ifrån enhetlig.¹¹ Vem som kan ses som flicka, eller överhuvudtaget vara en del av flickskapet, är snarare en fråga om det mentala än det fysiska. På så vis kan begreppet anses vara queert, eftersom det ställer sig utanför reproduktiva ramar och gränser kopplade till ålder, och ibland även genus.¹²

¹⁰ Söderberg, Österlund & Formark, s. 12

¹¹ Österholm, s. 108

¹² Österholm, s. 109f.

Det finns olika typer av flickor, så kallade flicktyper vilket Ying Toijer-Nilsson menar är en sammanställning av olika flickkategorier; en flicktyp är, till skillnad från individuella karaktärer, en samling av diverse gemensamma attribut hos en flickkategori.¹³ De flicktyper som jag kommer att ta upp i den här uppsatsen är det Österlund beskriver som duktig flicka, pojkflicka och dålig flicka, vilket är en grundkonstellation till ett utvecklat sätt att diskutera fler flicktyper. Grundmatrisen ser ut på följande sätt:

Där *duktiga flickan* och *dåliga flickan* representerar varsin motpol, *pojkflickan* får stå i mitten alternativt lite utanför. De tre substantiv som sätts under de olika flicktyperna, anpassning – könnsbyte – protest beskriver tre olika strategier som respektive flicktyp använder sig av.¹⁴

Den duktiga flickan ska, enligt det understående substantivet, passivt anpassa sig till samhällets förväntningar på henne, och förväntas genom sin lydnad att stödja könsmaktsordningen. De egenskaper som den duktiga flickan ska erhålla är bland annat omhändertagande, dygdig, glad, måttlig, vänlig och *vanlig*.¹⁵ Med egenskapen *vanlig* förmodar jag att Österlund syftar till det som räknas till det som anses vara normativt flickaktig, ett karaktärsdrag som tillsammans med de andra egenskaper som nyss nämnts blir Österlunds duktig flicka är motsvarigheten till Österholms *Riktiga flicka*.¹⁶ Österholms uppsats handlar om skeva flickor, och att de förstås som just skeva, eller skavande, är för att de jämförs med just Riktiga flicka-karaktärer. Under uppsatsens gång kommer jag att använda mig av både Österlunds och Österholms begrepp.

Den dåliga flickan protesterar öppet mot de förväntningar som ställs på henne. Enligt Österlunds definition blir hon ofta ett föremål för en stigmatisering med sexuella undertoner,

¹³ Ying Toijer-Nilsson, "Från en brytningstid. Elisabeth Kuylentierna-Wensters flickböcker.", Ying Toijer-Nilsson, & Boel Westin (red.), *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*. Rabén & Sjögren: Stockholm, 1994, s. 59

¹⁴ Österlund, s. 66f.

¹⁵ Österholm, s. 68, *min kursiv stil*

¹⁶ Österholm, s. 111

och i det stora hela är den dåliga flickan kopplad till sexualitet och sexuella aktiviteter.¹⁷ Österholm skriver om *skeva flickor* i sin avhandling, så kan det handla om att flickan inte vill leva enligt de förväntningar som finns kopplade till hennes genus, alternativt att hon inte *kan* det.¹⁸ Om den duktiga, alternativt *Riktiga*, flickan är det som anses vara normen så är det utifrån dessa kriterier som den dåliga flickan kan utvecklas, och detsamma med det Österholm kallar för skeva flickor, vilka till skillnad från Österlunds dåliga flickor inte har samma direkta koppling till sexualitet.¹⁹ Eftersom det i de böcker som jag kommer att använda inte finns så mycket att diskutera kring sexualitet alternativt sexuella aktiviteter kommer jag primärt att använda mig av Österholms skevhetsbegrepp. I både Kulla-Gullas och Pippis fall kommer det att beskrivas hur de klär ut sig till – varpå jag kort vill lyfta Österholms definition av det gurleska. Ordet gurlesk är en kombination av femininitet, gullighet, överdrift, äckel och feminism, det gurleska misstolkar flickskapet med humor.²⁰ Gurlesk kan exempelvis vara läppstift som medvetet har målats utanför läpparna, rosa fluffiga gosedjur som väljer ut när en öppnar en garderobsdörr eller annat som inkluderar någonting där glittret, tylllet och/eller fluffet har överdrivits.

Pojkflickan är en flicktyp som främst fokuserar på den fysiska kroppen, jämfört med duktig respektive dålig flicka där flicktypernas egenskaper står i fokus. Pojkflickan har en kropp som ofta beskrivs på ett överskridande sätt, hon klättrar i träd och sitter på tak, och kan därför även beskrivas som akrobatbarn.²¹ Att flicktypen kallas för just pojkflickan kan bero på att fysiska aktiviteter är sammankopplade till ett förväntat och stereotypt pojkbeteende.

I analysdelen kommer dessa tre olika flicktyper att jämföras med de tre karaktärerna, samt applicerats på desamma. Flätflickan, vilken jag kommer undersöka och redogöra närmare här nedanför, är nämligen en slags duktig flicka, och för att kunna jämföra karaktärerna med flicktypen flätflicka så är det därför relevant att först se var karaktärerna står i dessa flickgrundtyper.

¹⁷ Österlund, s. 70

¹⁸ Österholm, s. 98

¹⁹ Österholm, s. 55

²⁰ Österholm, s. 101

²¹ Österlund, s. 69

Flätflickan

Flätflickan, som till sitt yttre främst känns igen via hennes flätor, är som tidigare har nämnts i uppsatsen en flicktyp som står synonymt med den duktiga flickan.²² Flätflickor räknas således till den grupp av flickor som anpassar sig efter de normativa förväntningar som finns på dem. Ibland får flätflickan dock bli en del av en symboliskt upprorisk scen där hon gör sig av med flätan, alternativt låter den spreta ”helt sonika rakt ut från huvudet som på Pippi Långstrump”.²³ Själva flätan representerar alltså inte bara flätflickan som karaktär, utan är också en symbol – vilken kan användas i ett symboliskt uppror genom att flätorna antingen pekar rätt ut, som på Pippi, eller är de vid nått tillfälle klipps av.²⁴ Men, eftersom flätflickan räknas till att vara en variant, eller kanske snarare en underkategori, av den duktiga flickan så är hon främst tillskriven de egenskaper som karaktäriserar den duktiga (såsom vänlig, vanlig, omhändertagande och glad).

Analys

I min analys kommer jag att undersöka Gulla och Pippi var för sig. I den avslutande diskussionen kommer karaktärerna emellertid att diskuteras tillsammans. Först ut i analysdelen är Gulla.

Kulla-Gulla

År 1945 publicerades den första Kulla-Gullaboken *Kulla-Gulla*. Den handlar om hur hjälpehjonet Gulla kommer till Kullatorpet, där torparen Ellen bor tillsammans med sin man Karlberg, deras fem barn och en gammelmor. Boken vittnar om en hård vardag, där fattigdomen är stor och uppgifterna är många. Gulla är bara tolv år, men har redan lärt sig hur hon ska göra för att utföra sina uppgifter som mest effektivt – exempelvis så går hon hellre två gånger än en om hon ska bära något som är tungt.²⁵ På så sätt hinner hon engagera sig i var uppgift som hon sätter sig för, vilket resulterar i ett noggrant utfört arbete redan från start. Gullas blir emellertid mer uppmärksam på grund av sitt utseende, jämfört med vad hon blir för sitt driftiga sätt att arbeta på. Hon beskrivs ha blont hår, med hårtestar som lockar sig vid tinningarna, mörkblå ögon och ett hjärtformat ansikte. Att hon bär flätor nämns i

²² Österlund, s. 68

²³ Österlund, s. 43

²⁴ Österlund, s. 43

²⁵ Martha Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, [Nyred. utg., ny uppl.], Bonniers juniorförlag: Stockholm, 1991 (1946), s. 21

sammanhang då Gulla känner att hon behöver snygga till sig, alternativt vid fysiskt ansträngande alternativt protesterande situationer då flätan/flätorna har löst upp sig. Gulla säger nämligen emot när hon tycker att något är orätt, när och hur kommer att diskuteras senare.

När Gulla kommer till Kullatorpet är hon både fattig och föräldralös, något som hon blev redan som bebis vilket ledde till att Gulla inte har någon aning om varken släkt eller härkomst. Det enda hon vet är att hon i för- och mellannamn heter Gunilla Beatrice Fredrike, vilket senare visar sig även vara namnet på den försvunna kvinnan som bodde på den herrgård som äger Kullatorpet. Patron, kvinnans pappa, råder med en hård hand över sina torpare, drängar och pigor – men blir förvirrad och något obeslutsam när det framkommer att det fattiga hjälpehjonet Gulla faktiskt är hans barnbarn. Efter att ha fått Gullas släktband till honom någorlunda bekräftat, erbjuder han Gulla att flytta in hos honom flertalet gånger. Gulla avböjer varje gång, eftersom hon har avlagt ett mycket viktigt löfte till sin husmor. Löftet gavs i samband med att Ellen behöver åka in till sjukhuset, men känner att hon inte kan lämna sina barn:

- Va ska dä bli av barna...? skrek hon ångestfullt. Nä, nä, ja kan inte fara ifrå dom, ja kan dä inte... lä mig va här hemmavid, ja kryar på mej igen...
[---] Gulla gick fram till Ellen, tog hennes hand och såg henne rakt i ögonen. Hennes röst var allvarlig och högtydlig, ty det var ett stort löfte, hon avgav.
- Du ska inte va orolig, Ellen, sade hon, barna tar ja hand om. Di ska bli väl tillsedda. Dä ger ja dej mitt ord i pant på.²⁶

Så åker Ellen iväg, och alla är övertygade om att hon snart kommer bli frisk och kunna komma tillbaka till torpet igen. Det dröjer en tid, Gulla hinner upptäcka att hon är dotterdotter till patronen och rädda torparungarna genom en fattig, kall och bister vinter. En räddning som kan göras tack vare ortens 'trollgubbe', Dal-Pelle, ger dem sin get och en av sina hönor till låns. Även fast Dal-Pelle har ett rykte om att vara i förbund med djävulen, har Gulla bara erfarenhet av att han är hjälpsam – vilket är anledningen till att hon går till honom för att få hjälp. En dag när vintern har börjat övergå till vår, kommer patronen ridandes till torpet för att berätta att Ellen är död. Karlberg blir förtvivlad, och torparbarnen likaså. Patronen går fram till Gulla och säger att det är dags för henne att flytta in på herrgården istället. Gulla tvekar först, hon jämför den fattiga förödelse som finns omkring henne på Kullatorpet med det

²⁶ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, s. 119

paradisiska liv hon skulle ha uppe på herrgården. Men så kommer hon ihåg löftet som hon gett Ellen, ett löfte som blir desto viktigare för Gulla att hålla nu när Ellen är död.²⁷

Den flicktyp som vid första anblick tycks stämma bäst överens på Gulla, förutom flätflickan, är den duktiga flickan. Gulla är mån om att göra det hon anser vara rätt, hon utför sina uppgifter noggrant och håller det hon lovar. Hon är nästan alltid på bra humör, och är vänligt inställd – speciellt till personer som andra inte har en positiv, alternativt rättvis, uppfattning om. Trots att Gulla bara är tolv år när hon kommer till torpet, och i den meningen är ett barn, så tar hon på sig ansvaret för att ta hand om torparbarnen. Johannis, som är den äldsta av barnen, är bara något år yngre än Gulla men har en kropp som redan i tidig ålder har krökts på grund av det hårda arbete han utsatts för. Adolf, eller Lada som han egentligen kallas, tvillingarna Ville & Vera samt lillungen är alla några år yngre och är de som kräver mest omvårdnad från Gulla vad gäller saker i vardagen, såsom tillräckligt med mat. Under tiden som Ellen är borta, bygger torparbarnen och Gulla starka band till varandra. Barnen lär sig att lita på Gulla, och det dröjer inte länge innan de börjar konstruera smeknamn till Gulla. Smeknamnen används speciellt när de behöver hennes hjälp, exempelvis när "... lillungen har blött på sig och då finns inga torra byxor, Gulla-söta-fina... och vi är hungriga... och vi fry... och vi har vänt så på dej, *sötararafinagulladocka*"²⁸, men smeknamnen används också i allmänna situationer eftersom Gulla blir någon typ av verkställande mamma till barnen.

Gullararasötadockafina

Förutom att få smeknamn av barnen som tack för det hon gör för dem, så vinner hon även en viss respekt från både Ellen och pigorna på herrgården. Efter att Gulla gett Ellen löftet att ta hand om hennes barn, så ser Ellen på Gulla. Vad Ellen ser är en flicka med säregen styrka och kraft, och tillräckligt mycket beslutsamhet och ork för att kunna möta och handskas med påfrestande och jobbiga situationer.²⁹ När Gulla flyttar in på herrgården, nöjer hon sig inte med att vara den *fina fröken* som alla förväntar sig att hon ska vara. Istället hjälper hon gärna till när hon kan - exempelvis under en vårstädning på herrgården. Detta gör hon med "ett så fortfaret och välgjort arbete", att hon presterar bättre än många av de vuxna pigorna. Det som väcker den största beundran hos dem är dock det faktum att Gulla självmant väljer att hjälpa

²⁷ Martha Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla håller sitt löfte*, [Nyred. utg., ny uppl.], Bonnier: Stockholm, 1976 (1947), s. 68ff.

²⁸ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla håller sitt löfte*, s. 30

²⁹ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, s. 119f.

till, trots att hon inte behöver.³⁰ Gulla hjälper inte till för att få beundran och bli omtyckt, hon gör det därför att hon inte kan låta bli. Emellertid är det kanske mer än hjälpsamhet som driver henne till att utföra sysslor som hon inte behöver. Förutom att hon inte kan låta bli att hjälpa dem som har det värre än hon själv, kan det även handla om att Gulla gillar att känna sig behövd – ett karaktärsdrag som tillhör den duktiga/Riktiga flickan. Eftersom hon under sina tidigare år knappt fått en ledig stund, är det möjligt att hon inte kan med att känna sig rastlös. Därmed är hon alltid i farten, och hjälper hon inte pigorna med deras arbete så springer hon iväg och hälsar på i torpen, eller besöker de sjuka på fattighuset.³¹

Gulla ställer sig alltid på de svagas och utsattas sida, till vilken kategori Johannis räknas till. Trots att han är den äldsta i barnskaran på Kullatorpet, är han den som oftast utsätts för andras personers elakheter. Höstens skördetider bryter ner Johannis redan utarmade kropp till bristningsgränsen, vilket gör att han snabbt tröttnas ut när det är tid för alla torpare att hjälpa med potatisskörden uppe på herrgården.³² Gulla, som ju lärt sig hur hon ska jobba för att vara som mest effektiv, hjälper Johannis när hon kommer åt. Hon drar med sin hacka i hans skåra några gånger och försöker instruera honom hur han ska göra för att inte tröttna ut sig lika snabbt. Drängarna som befinner sig i skårorna bredvid, retar Johannis för att han får hjälp av en, som de kallar henne, 'barnpiga'.³³ Rätt som det, puttar en av drängarna till Johannis – och mycket mer än så krävs det inte för att Johannis ska ramla omkull. Gulla är inte sen med att ge igen för Johannis räkning, och plötsligt ligger även drängen som puttat Johannis med näsan ner i jorden. Gulla ler mot honom och frågar oskyldigt "[v]a ä dä du ligg och luktar i jola efter?".³⁴ Gulla tar Johannis i försvar när han själv inte kan, eller vill, göra det och visar på så vis för de som är elaka mot Johannis att det inte är okej att ge sig på någon som är mindre än de själva.

Ett liknande scenario sker nämligen i ortens skola, där skolans mobbare bestämmer sig för att ge sig på Johannis. Johannis och mobbaren, som heter Kalle, har samma väg till skolan – och en dag bestämmer sig Kalle för att ta Johannis ena träsko och för att slänga den i ett dike.³⁵ Dagen efter får Gulla gå ensam till skolan, eftersom Johannis inte kan gå dit barfota. Väl i skolan, lyckas Gulla övertala Kalle att han ska hjälpa henne att hitta Johannis

³⁰ Martha, Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla på herrgården*, [Nyred. utg., ny uppl.], Bonniers juniorförlag: 1986 (1947), s. 81f.

³¹ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla på herrgården*, s. 80

³² Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla* s. 104.

³³ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, s. 104

³⁴ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, s. 107f.

³⁵ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, s. 60

borttappade träsko. På vägen till diket får hon honom också att lova att inte ge sig på Johannis något mer, och att de båda ska hålla sams. Tids nog hittar Gulla träskon, men i samma ögonblick så far Kalle på henne och försöker både att knuffa ner henne i det vattenfyllda diket och ge henne stryk. Jakten slutar med att Gulla smäller till Kalles näsa med Johannis träsko, och hon gör det så hårt att det börjar spruta blod.³⁶

Utifrån den här händelsen, kan det förstås att Gulla inte är rädd att sätta hårt mot hårt – våld mot våld – om situationen kräver det. Även fast Gulla ursprungligen pratar med Kalle och ser till att han hjälper henne att hitta träskon, så är det både för hennes egen och Johannis skull som hon väljer att slå tillbaka. I den aktuella situationen gör hon det antagligen mestadels för att skydda sig själv mot det fysiska våld som Kalle vill utsätta henne för, men Gulla gör samtidigt ett aktivt val att visa för Kalle att hon inte tänker låta honom behandla varken henne eller Johannis orätt. Sin klena kroppsbyggnad till trots, lyckas Gulla både utföra tunga arbetsuppgifter med bravur samt ge personer med elakt uppsåt svar på tal, oftast på en fysisk nivå. Gulla menar nämligen att "[e]n måste tala till människor på dä språk, di förstår."³⁷

”Ja orkar mer än ja sir ut för”

En natt börjar det att brinna i Kullatorpet. Gulla befinner sig ute i skogen, letandes efter torpets döda ko, under brandens utbrott. När Gulla känner rökdoften, och ser hur himlen färgas röd av eld, vänder hon om och springer tillbaka till torpet. Hon springer med sådan fart att hon tappar både träskor och huvudduk på vägen, men det enda hon kan tänka på är de torparbarnen som kanske fortfarande är kvar i det lilla torpet. Väl framme visar det sig att tre av barnen har lyckats ta sig ut, men både lillungen och Johannis är kvar inne i stugan, och utan att tveka rusar Gulla in i det brinnande torpet för att leta reda på sina saknade skyddslingar. Under tiden som hon befinner sig inne i torpet, samlas en stor folkskara runtom – men ingen vågar gå in för att hjälpa till. Gulla lyckas få ut Johannis och lillungen, och kastar sig ut ur stugan i samma ögonblick som torpet själv faller ihop.³⁸

I den här situationen handlar Gulla utan att tänka på sig själv, vilket både är modigt och dumdrigt. Hon är emellertid alltid snabb med att handla i kritiska situationer, och trots att många höjer frågande på ögonbrynen när de få se hennes klena kroppsgestalt både bevisar och

³⁶ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, s. 70ff.

³⁷ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, s. 105

³⁸ Martha Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla vinner en seger*, [Nyred. utg., ny uppl.], Bonnier: Stockholm, 1976 (1965), s. 43ff.

säger Gulla att hon ”orkar mer än ja sir ut för”.³⁹ Detta kan både bevisas på ett fysiskt plan, som när hon ger sig in i ett brinnande torp eller skördar potatis, men också mentalt. Gulla strävar alltid efter att göra det som, enligt hennes ideologi, är rätt. Det innebär, primärt, att de som har det svårt ska få hjälp, att en inte ska ljuga sig förbi en jobbig situation samt att en bör skaffa sig en egen uppfattning och förståelse om en person innan en dömer utan den, alternativt lyssnar på vad andra tycker om personen. Detta betyder att Gulla alltid säger till om hon tycker att någonting eller någon agerar felaktigt eller orättvist. Hon tilltalar patron på sitt uppriktiga manér både i egenskap av hjälpehjon och i egenskap av hans dotterdotter. Första gången sker när Gulla ger igen på den dräng som fällt Johannis. Patron ser nämligen vad Gulla gör, och kallar henne till sig:

- Kom hit, du, sade han och pekade på henne med sin ridpiska. [- - -]
- Skäms, sade han strängt, jag tål inte att man leker och har hyss för sig i arbetet. Därmed lyfte han ridpiskan och gav henne en svidande snärt över benen. Gulla ryckte till men stod stilla.
- Herr patron får ursäkta, sade hon, men dä va *inte* lek... Hon lyfte sitt ansikte och mötte öppet hans blick. Hennes hår hade löst sig ur flätan och hängde i orediga lockar kring huvudet.⁴⁰

Patron blir, minst sagt, förvånad över att detta fattiga hjälpehjon ger honom svar på tal. Senare, när det har upptäckts att Gulla är hans dotterdotter, nekar hon honom flera gånger när han frågar om hon inte ska flytta in hos honom eftersom hon inte kan lämna torparbarnen. Efter att Gulla flyttat in i herrgården, samt sett till att både torparbarn och Kullatorpets oxen fått följa med dit, ändrar patron sitt lynne. Tidigare hade han varit en mycket sträng och snål man, som inte haft några högre tankar om varken sina torpare eller vikten av att hjälpa de som behöver det. Efter att Gulla, och torparbarnen och oxen, flyttar in på torpet får han ett mer generöst och öppet sinne, vilket leder till att Gulla inte stöter på så mycket besvär när hon vill göra något för någon annan. Emellertid uppstår ett problem när en av drängarna, den unga Mats, visar sig vara en äggtjuv.⁴¹

Mats bor hemma hos sin sjuka mamma, till vilken han snor äggen. När Gulla upptäcker hans motiv till stölderna försöker hon övertala patron om att återanställa honom på gården –

³⁹ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, s. 16

⁴⁰ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla*, s. 108

⁴¹ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla på herrgården*, s. 20ff.

något som patron ställer sig mycket tvär till. En dag dör Mats mamma, vilket lämnar Mats alldeles ensam. Gullas lyckas, genom att förklara Mats situation, övertala patron om att låta Mats komma tillbaka till herrgården.⁴² Problemet med Mats, och hans historik som tjuv, återkommer emellertid när det visar sig att det har skett stölder – med start i pigornas sovsal där någon har tagit alla deras besparingar. Alla skyller på Mats, vilket både Gulla och resten av torparungarna förstår är felaktiga anklagningar. Gulla försöker vid flertalet tillfällen att prata rätta med patron, men han menar att Gulla inte ska ge sig in i saker som hon inte förstår.

- Men ja ä ju den enda, som *kan* förstå, ropade Gulla och såg vädjande på honom. Men patron ville inte vara med på den saken.
- Ett barn förstår alltid mindre än en vuxen, sade han kort och började se onådig ut. Gulla svalde och tog mod till sig.
- Ibland kan då bare va som di vuxne tror, sade hon.
[---] Gulla förstod att hon frestat hans tålmod till det yttersta. Men hon förstod också, att den som kämpar för sanningen, inte får låta sig nöjas med att göra det till hälften.⁴³

Till slut bevisas det att Mats var oskyldig till stölderna, mycket tack vare Gullas enträgna strävan efter rättvisa. För precis som det är beskrivet i citatet ovan, var Gulla ofta väl medveten om att hon kunde skapa obehagliga situationer när hon sa emot någon, eller gjorde något utan att ha fått tillåtelse till det. Eftersom Gullas handlingar alltid har de rättvisemotiv som de har, slutar de situationer som Gulla ger sig in i väl. Genom att öppet protestera mot det som Gulla anser orätt, bevisas Gullas rättfärdighet och att hon inte tänker ge upp förrän hon fått som hon vill.

Gulla är, som hon beskriver det, två personer. Dels är hon fröken Gunilla, dotterdotter till patronen, dels är hon hjälpehjonet Kulla-Gulla.⁴⁴ Detta märks bland annat när hjälpehjonet Gulla en vårdag är uppe på herrgårdens vind för att hjälpa till att vädra upp alla kläder som ligger i kistor. Gulla har tidigare fått syn på en tavla, med patronens försvunna dotter på. Under tavlan står det *Gunilla Beatrice Fredrike Sylvester, vid tolv års ålder*. Gulla blir både förvånad och förtjust att finna att denna herrskapsfröken, fröken Gunilla, har samma långa namn som hon själv, och plötsligt finner hon sig känna en oerhörd tillgiven känsla till patronsdottern.⁴⁵ Väl uppe på vinden, hållandes fröken Gunillas klänning kan Gulla inte motstå frestelsen att prova den – bara för att se hur det skulle kännas att vara en fin fröken.

⁴² Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla på herrgården*, s. 67

⁴³ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla löser en gåta*, s. 44

⁴⁴ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla vinner en seger*, s. 125f.

⁴⁵ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla håller sitt löfte*, s. 12f.

Känslan av det dyrbara plagget gör henne förtjust och något överväldigad, och hon tar några danssteg över golvet samtidigt som hon sliter av sig hårbandet som håller ihop hennes fläta. Emellertid är plagget något för litet för Gulla, och det stramar åt på vissa ställen, vilket Gulla tänker berodde på att Gulla arbetat fysiskt i många år, till skillnad från fröken Gunilla, ty ”[e]n herrskapsfröken hade inga muskler och styrka i senorna”.⁴⁶ Det är i samband med, låt oss kalla det för, utklädningslek som patron om mamsellen på herrgården upptäcker att hjälpehjonet Gulla egentligen är patrons barnbarn.

Första gången som Gulla vaknar på herrgården, är det efter att hon hamnat i en typ av chocktillstånd vilket har lett till att hon har glömt bort vem och var hon är. Hon stiger upp ur sängen och tar på sig den klänning som ligger på stolen. Gulla tar försiktigt på sig klänningen, men ”[d]en kändes så fin, alldeles för fin på något vis”, och trots att hon inte riktigt kan komma på vem hon är, så tvivlar hon först på om klänningen verkligen är hennes, och sen även om hon verkligen är en *riktig* fin fröken.⁴⁷

Dessa klänningsscenario kan åter peka på det faktum att Gulla, som hon själv uttrycker det, är mer än en person. Hon får inte riktigt plats i den första klänningen, och den andra klänningen känner hon sig inte riktigt hemma i. Österholm skriver om skeva flickor, flickor som skaver och sticker utanför de ramar och normer som samhället har på dem – liksom klänningen som tillhört fröken Gunilla skaver på Gullas kropp, och klänningen som sytts efter Gullas mått liksom skaver på Gullas mentala uppfattning om sig själv. I frågan om den första klänningen, så kan det till en början beskrivas som en typ av utklädningslek. Att säga att situationen sedan utvecklades till något allvarligt och seriöst i och med att det genom detta event upptäcktes att egentligen Gulla var patrons barnbarn, är emellertid inte riktigt korrekt. Utklädningslekar, provandet av nya identiteter, är på många sätt på riktigt allvar. Både Gulla och Pippi testas på nya identiteter genom att byta kläder, men utklädningsleken får två olika resultat. Gulla blir fröken Gunilla, men vad blir Pippi? Och varför?

Pippi Långstrump

Pippi Långstrump skiljer sig från många andra nioåringar. I första boken, *Pippi Långstrump* (1947), flyttar hon i en förfallen villa, i en förfallen trädgård utan varken föräldrar eller någon annan förmyndare – en situation som, i alla fall, Pippi är väldigt nöjd över. På så vis slipper

⁴⁶ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla håller sitt löfte*, s. 35f.

⁴⁷ Sandwall-Bergström, *Kulla-Gulla vinner en seger*, s. 89, 93f.

hon nämligen exempelvis att gå och lägga sig när hon hellre vill vara uppe.⁴⁸ Istället för vårdnadshavare så bor Pippi tillsammans med apan Herr Nilsson och hästen Lilla Gubben. Tillvaron i Villa Villekulla, som huset där Pippi bor kallas för, kan ofta tolkas som paradisk. Nästan varje dag finns sockerdricka att hämta ur ett stort ihåligt träd som växer i trädgården, och på torsdagar kan en även hitta chokladkakor där. Pippi utför och gör vardagssysslor på ett annorlunda och roligt sätt, exempelvis tvättar hon golvet i köket genom att knyta fast två skurborstar under fötterna och på så vis kunna glida fram över golvet, som i det här fallet lika gärna hade kunnat vara en skridskobana.⁴⁹ Dessutom är hon, till skillnad från Gullas tid som hjälpehjon, ekonomiskt oberoende på grund av att hon har en stor kappsäck full med guldpengar. Förutom att göra saker på ett annorlunda sätt, så har även Pippi ett utseende om sticker ut från mängden. Med fräknar över hela ansiktet, en egensydd klädnad bestående av en klänning som till viss del kan liknas vid ett lapptäcke (det blåa tyget räckte inte till till hela klänningen, varpå några röda tygbitar fick sys på) och de morotsröda flätorna som står rätt ut är det inte sällan att någon fäller en kommentar, om så bara tyst för sig själv, när de först får syn på henne.

Till flicktyp så är Pippi, vid det första ögonkastet, ett akrobatbarn. Hon har en kropp med en fysik som i jämförelse med många andra kan ses som onaturlig, överskridande. Hon kan också beskrivas som en skev flicka, eftersom hon i både sitt utseende och sättet att vara på ett övertydligt sätt skiljer sig från normen.

Det dröjer inte länge innan de vuxna i staden får reda på att Pippi har flyttat in i Villa Villekulla, och detta utan några vårdnadshavare. Två av stadens poliser skickas således hem till Pippi, med uppgift att föra henne till ett barnhem, så att någon kan se till att Pippi går till skolan. När poliserna kommer dit så går det dock inte alls som de tänkt sig. Istället för att hitta ett barn som snällt lyssnar på dem, då de är överordnade Pippi i fråga om både maktposition, kön och ålder, så blir de utmanade i en tafattlek. Pippi hoppar utan konstigheter upp på verandaräcket, och tar sig sedan upp på balkongen. Hon klättrar upp på taket, och använder takpannorna som fästen att hålla sig i för att tillslut komma upp på villans skorsten. När poliserna, via en stege, tagit sig upp på taket rusar Pippi ner från taket och kastar sig ner i ett träd, där hon dinglar fram och tillbaka ett tag innan hon släpper taget och landar sedan på marken. Stegen som poliserna har använt, plockar hon bort och ställer inte tillbaka den innan poliserna snällt ber henne att göra det. Efter att poliserna tagit sig ner, kastar de sig på Pippi –

⁴⁸ Astrid Lindgren, *Pippi Långstrump*, Rabén & Sjögren: Stockholm, 1945, s. 5

⁴⁹ Lindgren, *Pippi Långstrump*, s. 61

men då får Pippi nog av lekandet och lyfter upp poliserna i deras bälten och sätter ut dem på vägen utanför villan. På så vis får poliserna snopet återvända till de vuxna som har skickat dem till Villa Villekulla, utan Pippi. De avslöjar emellertid inte vad som har hänt, utan säger bara att Pippi inte är riktigt lämpad att bo på barnhem⁵⁰ – vilket i och för sig inte är osanning, det heller. Och redan där har Pippi tydligt visat att hon inte har någon större respekt för polisväsendet, vilket i längden även visar på en protest mot samhället i sig.

Trots att Pippi inte hamnar på barnhem, och får någon som ser till att hon går till skolan, går hon ändå dit ett par gånger. Första gången sker i samband med att Tommy och Annika berättar om alla deras lov, något som gör Pippi avundsjuk. När Pippi kommer till skolan, börjar skolfröken att fråga Pippi några frågor för att ta reda på hennes kunskaper. Exempelvis frågar fröken hur mycket sju adderat med fem blir, varpå Pippi svarar ”[j]a, vet du inte det själv, så inte må du tro, att jag tänker berätta för dej!”. Pippi kan inte besvara frågorna på det sätt som fröken vill att hon ska göra, och det hela slutar med att Pippi säger till fröken att hon blir alldeles yr i huvudet av alla frågor.⁵¹ Andra gången sker i samband med att Pippi vill följa med på en skolutflykt som Tommy och Annika ska på. Den här gången går Pippi emellertid inte med in i skolan, utan nöjer sig med att sitta i träd utanför fram tills att fröken säger att Pippi kan få följa med på utflykten – något som gör Pippi så glad att hon slår en baklängeskullerbytta ner från trädet.⁵²

Utflykten, som sker under en dag med strålande sol, börjar med att Pippi rider framför alla barnen på Lilla Gubben. Efter ett tag, hoppar hon emellertid av och lyfter upp hästen på sina starka armar, eftersom det inte är meningen att det bara är han som ska slita. Väl framme i skogen, leker alla skolbarn och Pippi att hon är ett vidunderligt monster. Och visst är hon ett monster, rentav ”det vildaste vidunder, jag sett” enligt fröken.⁵³ Efter att de har lekt klart, är det dags att gå hem till en av klasskamraterna där en förälder har varit så snäll att förbereda lite fika. Det första som händer efter att alla har satt sig ner, är att Pippi stoppar två bullar i munnen. Fröken försöker förklara för Pippi att en som gäst måste vänta med att ta för sig tills den har blivit bjuden att göra så, men Pippi svarar, fortfarande med bullarna i munnen att det inte behövs något ”fjäschk för min schkull”. Vidare fortsätter Pippi att glufsa i sig av fikat på ett så, för fröken, pass genant sätt att fröken känner att hon måste be om ursäkt å Pippis vägnar till föräldern som bjudit på fika. Efter fikan, som Pippi tackar föräldern med genom att

⁵⁰ Lindgren, *Pippi Långstrump*, s. 29 - 36

⁵¹ Lindgren, *Pippi Långstrump*, s. 40, 46

⁵² Lindgren, *Pippi går ombord*, s. 59f.

⁵³ Lindgren, *Pippi går ombord*, s. 61, 63ff.

säga att ”mätt är jag inte, men törstig” och när föräldern förklarar att den inte hade mer att bjuda på att ”[n]ä, men det var desto mindre” – båda saker är emellertid, från Pippis sida, menad i största välmening. Detta förstår emellertid varken föräldern eller skolfröken, vilken bestämmer sig för att prata allvar med Pippi efteråt eftersom det sättet som Pippi precis betett sig på ett sätt som, enligt fröken, inte var acceptabelt.⁵⁴

Fröken frågar, om Pippi inte skulle vilja bli en verkligt fin dam när hon blir stor. Pippi svarar att hon egentligen hade tänkt att bli sjörövare, men att hon ska fundera lite på saken. Således börjar Pippi att fråga fröken vad det egentligen innebär att vara, som Pippi självt uttryckte det, ”En Verkligt Fin Dam”. Fröken svarar att det primära som krävs är att en veta hur en ska bete sig i sociala sammanhang, varpå Pippi suckande utbrister ”[a]tt det ska vara så svårt att veta, Hur Man Uppför Sig”. I slutet av samtalet frågar Pippi om Verkligt Fina Damer får vara hungriga, för om de inte får vara det så tycker Pippi att det är lika bra att hon bestämmer sig för att bli sjörövare med en gång istället.⁵⁵ När fröken pratar om att vara en verkligt fin dam, så står alla bokstäver i gemener – men när Pippi pratar om den verkligt fina damen så skrivs de första bokstäverna i versaler, liksom även *hur man uppför sig* görs. Detta är troligtvis för att verkligen markera att för Pippi så är detta någonting som enligt henne inte är det normala, precis som Österholm skriver Riktiga flickor mer versalt R. För Pippi är inte den verkligt fina damen, eller det som anses vara det förväntade korrekta uppförandet, något som är naturligt – det är istället något som anses märkvärdigt och kanske även direkt onaturligt. Pippi anser att hennes beteende och sätt att vara är det naturliga, eftersom hon gör och är så själv. Tommy och Annikas mamma menar emellertid att Pippi ”bär sej kanske inte så fint åt alltid. Men hon har ett gott hjärta”.⁵⁶

”Förtjusande! Förtjusande!”

Tommy och Annikas mamma går inte till underdrift när hon säger att Pippi kanske inte alltid bär sig speciellt fint åt. Detta märks emellertid främst, och blir som mest problematiskt, under diverse bjudningar som Pippi blir en del av.

En dag bjuder Tommy och Annikas mamma in några av hennes väninnor på kafferep, och barnen får lov att även bjuda in Pippi. Pippi blir både nervös och glad av att höra att hon är inbjuden, och hon lovar att hon ska göra sitt bästa för att uppföra sig under bjudningen.

⁵⁴ Lindgren, *Pippi går ombord*, s. 75ff.

⁵⁵ Lindgren, *Pippi går ombord*, s. 78ff.

⁵⁶ Astrid Lindgren, *Pippi Långstrump i Söderhavet*, Rabén & Sjögren: Stockholm, 2003, (1948), s. 65

Hon förbereder sig noga inför bjudningen genom att knyta stora rosetter med grönt snöre på sina skor, sota ögonbrynen och färga både läppar och naglar röda. Väl på kafferepet, är Pippi så pass uppspelt att hon glömmer vad det innebär för ett barn när det ska bete sig (huvudsakligen ska det nämligen vara tyst) och använder istället ett språk och uttryckssätt som hon sett vuxna människor använda sig av. I repertoaren ingår det bland annat att kyssa alla vuxna damer på kinden samtidigt som Pippi säger ””charmångt”” och prata om de saker som de vuxna damerna pratar om – i det här fallet hembiträden. Det dröjer inte lång stund innan Pippi har tagit över hela samtalen genom att berätta om hennes mormor hembiträde Malin, som både biter gästerna i benet och har en bestämd veckodag när hon tar sönder porslin. Tommys och Annikas mamma får till slut nog, och hon säger till Pippi att hon inte får komma tillbaka hem till dem så länge hon inte vet hur en ska uppföra sig. Pippis respons blir att hennes ögon fylls med gråt och hon utbrister att ””[d]et var väl det jag kunde tro [...] att jag inte kunde uppföra mej! Det är inte lönt att försöka, jag kan i alla fall aldrig lära mej det””.⁵⁷

En annan dag är det marknad i den lilla staden, och Pippi ska gå dit tillsammans med Tommy och Annika. När Tommy och Annika går in i Villa Villekulla för att hämta Pippi möts de av en mycket välklädd Pippi. Precis som under kafferepet har Pippi målat sina läppar och naglar röda, fäst gröna rosetter på skorna och sotat sina ögonbryn. Den här dagen till ära har hon dock gått in för sitt utseende lite extra, och tagit på sig en hellång klänning och en stor kvarnhjulshatt.

- Jag tycker, att man ska se ut som En Verkligt Fin Dam, när man går på marknad, sa hon och trippade fram på vägen så elegant, som man överhuvudtaget kan göra med så stora skor. Hon nöp i kjolkanten och sa med jämna mellanrum och med en röst, som var alldeles olik hennes vanliga:
 - Förtjusande! Förtjusande!
 - Vad är det som är förtjusande, frågade Tommy.
 - Jag, sa Pippi belåtet.⁵⁸

Och visst är Pippi förtjusande. Under början av marknadsdagen fortsätter hon att gå och nypa sig i kjolen och säga att saker är förtjusande och göra saker såsom Verkligt Fina Damer skulle ha gjort dem – däribland åka karusell ståendes på huvudet.⁵⁹ När Pippi åker karusell upp och ner så får åskådarna se de gröna byxor och knästrumpor som Pippi alltid har på sig. På så vis

⁵⁷ Lindgren, *Pippi Långstrump*, s. 92–102

⁵⁸ Lindgren, *Pippi Långstrump går ombord*, s. 84f.

⁵⁹ Lindgren, *Pippi Långstrump går ombord*, s. 86, 90f.

förstärks känslan av att Pippi mer eller mindre har klätt ut sig till En Verkligt Fin Dam, och ser den Verkligt Fina Damen som någonting som en låtsas vara snarare än faktiskt är.

Under marknadsdagen finns det fler saker att göra än enbart att åka karusell, till exempel kan en prickskjuta med gevär och kolla på djur. Med andra ord så skjuter Pippi alla skott mitt i prick på prickskjutningen efter att en farbror velat visa *hur det går till* men i princip missat alla skott och räddar en liten flicka från att bli dödad av en tiger. Ju längre tid av dagen som går, desto mer slits Pippis klänning sönder, och till slut har den gått från att vara fotsid till att bli så kort att den bara räcker till halva låret. Emellertid är detta inte något som Pippi oroar sig så mycket över, tvärtom så tycker hon att ”[u]rtingad både upptill och nertill, dubbel så fint finns inte”.⁶⁰

När Pippi, Tommy och Annika går på cirkus så har Pippi svårt för att sitta still och bara se på – inte för att det går att påstå att hon försökt för den delen heller. Cirkusuppvisningen börjar med en hästuppvisning, däribland med en akrobat som utför konstern på en av hästarnas ryggar. Det dröjer inte länge innan Pippi befinner sig på samma häst, något som inte mottas särskilt väl av varken personen på hästen eller cirkusdirektören. Pippi deltar även i lindansshow, och där visar det sig att Pippi är mycket duktigare på att utföra konstern jämfört med vad cirkusens egna lindansös är. Publiken applåderar och tycker att Pippi är rolig att titta på, vilket antagligen är den främsta anledningen till varför cirkusdirektören inte kastar ut Pippi. Strax därpå är det dags för Starke Adolf att komma in i cirkusmanegen, hans uppgift är att utmana mot någon i publiken i brottning där vinnaren belönas 100 kronor. Pippi svarar att hon skulle kunna vinna över Starke Adolf,

”Nämen, det kan du väl ändå inte”, sa Annika. ”Det är ju världens starkaste karl!”

”Karl ja”, sa Pippi, ”men jag är världens starkaste flicka, betänk det!”

Den som går segrande ur matchen blir naturligtvis Pippi, och därefter händer det inte så mycket mer eftersom Pippi somnar.⁶¹

Världens starkaste flicka

En vanligt förekommande händelse i alla tre Pippiböckerna är att Pippi lyfter, eller slänger runt, någon. Det kan handla om poliser som försöker sätta henne på barnhem, Pippis häst som

⁶⁰ Lindgren, *Pippi Långstrump går ombord*, s. 88f., 98ff.

⁶¹ Lindgren, *Pippi Långstrump*, s. 75–82

står i vägen eller någon otrevlig person som antingen redan har gjort något elakt eller är på väg att göra något. Genom att lyfta upp personer som velat skada Pippi eller någon annan, så lyckas hon göra dem försvarslösa. På så sätt byter Pippi plats: från att vara ett passivt offer, så blir hon en aktiv försvarare.

En dag när Pippi, Tommy och Annika är ute och sakletar stöter de på Tommy och Annikas skolkamrat Bengt och hans vänner. Kompisgänget är i full färd med att jaga, och senare även slå, en tredje skolkamrat. Pippi ingriper genom att peta Bengt på axeln, och Bengt vänder sig förvånad om för att se vem det är som vågat avbryta honom. När han får syn på Pippi brister han ut i skratt och börjar göra sig löjlig över Pippis hårfärg och skor. Han förväntar sig att Pippi ska bli ledsen, men istället står hon bara och ler mot honom. Bengt knuffar till Pippi, vilket Pippi besvarar både med att säga att han inte betar sig särskilt fint mot damer och att lyfta upp honom och sätta honom i ett träd. Resten av gänget lyfter hon också upp och placerar ut, till exempel i blomrabatter och leksakskärrkor. Därefter påpekar Pippi hur feiga de är, som tillsammans gav sig på en ensam individ och dessutom ”börjar ni knuffa en liten värnlös flicka också. Usch, så fult!”⁶²

Pippi råkar ibland i samröre med tjuvar. Exempelvis en kväll, när Pippi sitter hemma i hennes kök och räknar sina guldmünt så knackar det på två personer. När de kommer in blir de alldeles klotrunda i blicken av att få se så mycket pengar. De beslutar sig för att komma tillbaka mitt i natten, när Pippi har somnat. Följaktligen så gör de som de har bestämt att de ska, men uppdraget visar sig inte alls gå lika smärtfritt som de först hade tänkt sig. För det första är Pippi vaken, och för det andra så är hon inte alls särskilt sugen på att bli rånad. Efter att Pippi har gett bovarna en mindre flygtur, och sedan bundit ihop dem, ber tjuvarna om ursäkt. Natten fortsätter med att Pippi dansar schottis med en utav dem, emedan den andra spelar musik på sin kam. När tjuvarna ska gå så får de varsin guldpeng av Pippi, eftersom hon anser att de har förtjänat den, alternativt dem.⁶³

Även när Pippi befinner sig på en ö ute i Söderhavet, Kurrekurreduttön, kommer hon i kontakt med ett par tjuvar. Den här gången är de ute efter pärlor, vilka det finns mängder av på ön. Pippi, Tommy, Annika och barnen som bor på ön befinner sig i grottan där pärlorna finns då tjuvarna kommer i land. För att komma ut till grottan så måste en klättra längs en bergvägg, vilken i sin tur stupar ner i havet. Att det finns hajar i havet blir båda tjuvarna medvetna om efter att de misslyckats med sina försök att ta sig ut till grottan, och snabbt fått

⁶² Lindgren, *Pippi Långstrump*, s. 24f.

⁶³ Lindgren, *Pippi Långstrump*, s. 83–91

simma upp till land efter att en haj upptäckt att de befunnit sig i vattnet. Pippi har emellertid redan berättat för dem att det finns hajar i vattnet, men tjuvarna tror henne inte eftersom hon samtidigt ljuger om lite andra omständigheter, och när tjuvarna ramlar i vattnet så kastar hon kokosnötter på hajarnas nosar för att förhindra att tjuvar blir uppätta.⁶⁴ Dagen efter försöker tjuvarna sig på en ny taktik, nämligen att hota att de ska slå ihjäl Pippis häst, en taktik som slutar med att de blir uppkastade i luften. Sedan bär hon ner tjuvarna till deras jolle, och de får återvända hem utan varken pärlor eller deras stolthet i behåll⁶⁵.

En dag börjar det att brinna i ett hus i den lilla staden där Pippi bor. Två av barnen är kvar, inlåsta på högsta våningen och oförmögna att ta sig ner. Mitt i allting kommer Pippi förbi, och efter att hon fått reda på situationen sätter hon igång en räddningsaktion. Med hjälp av ett rep, Herr Nilsson, ett träd och en plank som hon balanserar över till huset på så lyckas hon att rädda barnen från huset. Efteråt hurrar brandchefen och alla människor som har bevittnat Pippis hjälteed för Pippi. ” - Hurra, hurra, hurra, hurra, ropade alla människorna. Men en var det som hurrade fem gånger. Och det var Pippi”.⁶⁶

Avslutande diskussion

Gulla och Pippi presenterar vid första anblick två olika sorters flickor, och vidare även flicktyper. Emedan Gulla verkar vara idealmodellen för Österlunds duktiga flicka, alternativt Österholms Riktiga Flicka, står Pippi istället som en kombination av Österlunds akrobatbarn och Österholms skeva flicka. Båda är emellertid flätflickor, en slutsats som kan grundas i det faktum att båda bär flätor, och någon gång ska protestera, där protesten symboliseras av flätan/flätorna – vilket var de främsta karaktäriserande dragen för flätflickan. Pippi protesterar i princip hela tiden, eftersom hennes flätor och hårfärg faller utanför det som är förväntat (Österlund: *vanliga*, Österholm: *normativa*). Pippis flätor blir en protest därför att hon är stolt över dem, över sig själv, och bryr sig om ifall någon gör sig lustig över dem. Pippi står med andra ord på sig, både mot vuxna människor men också mot mobbaren Bengt – och speciellt Bengt lockar fram Pippis protesterande sida. Pippi protesterar både genom att först avbryta Bengt och hans gäng när de slår sitt ensamma offer, men också genom att lyfta upp dem och

⁶⁴ Lindgren, *Pippi Långstrump i Söderhavet*, s. 95ff

⁶⁵ Lindgren, *Pippi Långstrump i Söderhavet*, s. 101ff.

⁶⁶ Lindgren, *Pippi Långstrump*, s. 108ff.

placera ut dem i träd och leksakskärror. Även fast Pippi i det sammanhanget kallar sig själv för värlös, är hon snarare raka motsatsen – snarare än att vara passiv så är hon aktiv.

När Gulla protesterar mot ordningar, eller gör någonting som inte kan räknas till den duktiga flickans/Riktiga Flickans egenskaper. Exempelvis när hon ger igen på både Kalle och drängen, vilka båda har gett sig på Johannis. I samband med att hon faller drängen, säger hon emellertid också emot patronen. Där skildras det hur Gullas fläta har löst upp sig, vilket kan bero på det fysiskt hårda arbete som hon är i färd att arbeta – men symboliskt kan det också visa på en protest mot ett ordning som både baseras på social ställning, ålder och kön. När Gulla säger och gör emot, så gör hon det aktivt och är medveten om att hon gör något som kan ställa till det för henne – även om det hon gör väldigt sällan har med henne själv att göra.

Pippi går i alla situationer som hon sätts i från att vara någon som blir utsatt, till att vara den som är situationens aktör. Hon lyfter upp, och slänger runt, personer som inte betar sig snällt eller rättvist mot henne själv eller någon annan. Genom att lyfta dem, vilket är en aktiv handling, försätts den tidigare förövaren i en passiv och försvarslös offerposition. Detta är en handling som förorsakar extra ombytta roller, eftersom en flätflicka förväntas vara passiv. Dessutom är de hon lyfter upp i princip alltid män, vilket är intressant ur ett könsmaktperspektiv. Pippis överskridande fysiska styrka är också någonting som går emot en stereotyp könsmaktsordning – eftersom Pippi bevisar att världens starkaste flicka är starkare än världens starkaste man. Med tanke på att Pippi även kan klättra upp och ner för sitt eget hus utan besvär, klättra upp i träd samt är fantastiskt duktig på lindans kan hennes kroppsfysik även beskrivas som överskridande, vilket kännetecknar akrobatbarnen.

Gulla löser i en aktiv handling upp sin fläta när hon tar på sig patronsdotterns gamla klänning. Upplösandet av flätan kan i detta sammanhang tyda på en protest mot en ordning som grundar sig i social status, där Gulla som (till synes) härkomstlöst hjälpehjon står och trampar på ett av de understa skikten. Genom att ta på sig klänningen som inte tillhör henne, gör hon en slags revolt mot samhällsordningen. Emellertid märker hon att klänningen är något för liten på henne, den stramar och sitter tajt – vilket Gulla antar beror på att hon har mer muskler jämfört med vad den unga fina fröken hade. Att klänningen är för liten kan, som nämnt i analysdelen, även tolkas som en symbol för att de förväntningar och normer som läggs på fina fröknar är begränsande för Gulla – det vill säga att hon är någonting mer än 'bara' en fin fröken – och i längden även en duktig flicka. Även när hon får på sig en klänning som är sydd efter hennes mått, känner hon att någonting instinktivt måste vara fel – att hon är fel i klänningen. Att känna sig fel, eller att känna att en behöver mer plats att vara på, är att

vara skev. Även fast Gulla vill vara en fin fröken, vilket är anledningen till att hon tar på sig patronsdotterns klänning uppe på vinden, så passar den henne inte – varken på kroppen eller hennes uppfattning om sig själv. Gulla menar att hon är två personer, både den fina fröken Gunilla och Kulla-Gulla, men en annan förklaring är att Gulla är lite skev eftersom hon inte passar inom de normativa ramar som har satts för Riktiga fina fröknar.

När Pippi klär ut sig till En Verkligt Fin Dam, så gör hon det på ett sätt som kan anses överdrivet och absurt, alltså gurlesk. Pippi överdriver med rödfärgen som hon har runt munnen, den stora hatten hon bär på huvudet och den långa klänningen som hon bär under marknaden. Att hon dessutom går runt och säger att hon själv, och mycket annat, är förtjusande förstärker intrycket av överdriften. Den här typen av gurlesk, överdrift tillhör den skeva flickan. Och trots att Pippi klär ut sig till En Verkligt Fin Dam, såsom förväntningarna är på verkligt fina damer, så dröjer det inte länge innan Pippi har återgått till att bli sig själv igen. Liksom Gulla, kan Pippi inte vara helt och hållet en duktig flicka/Riktig Flicka, eller En Verkligt Fin Dam.

Varken Gulla eller Pippi är särskilt *vanliga* enligt normernas mening, Gulla på grund av hennes otroliga arbetsamhet samt vänliga och sinne och Pippi på grund av hur hon lever och ser ut i stort. Ingen av dem är heller särskilt passiv, vilket med all säkerhet leder till deras *ovanlighet*. Flätflickor, är de däremot båda två – fast på olika sätt. Pippi lånar karaktärsdrag från alla tre flicktypskategorier, hon är vänlig, glad och omhändertagande, samtidigt som hon protesterar, skevar och har en överskridande fysik. Gulla har flertalet relevanta duktiga flicktypsdrag, men hon protesterar och är aktiv. Även fast hon handlar för att göra gott, betyder det ofta att hon går emot andras önskningar vilket ibland kan orsaka dåliga stämningar.

Att Pippi och Gulla har de karaktärsdrag som de har, spelar stor roll för hur handlingarna i vardera böcker utspelar sig. De är båda två de primära aktörerna för hur event och situationer ska utveckla sig, och vad rör Pippi är hon nästan alltid den orsakande faktorn till att ett event inträffar. De situationer som uppstår slutar oftast positivt, på grund av Pippis och Gullas sätt att hantera dem. Även om Pippi och Gulla utför sina uppgifter, och i vissa avseenden även framstår som hjältar, med olika nivåer av allvar och välmedvetenhet om möjliga konsekvenser så utför de emellertid sina uppgifter med goda resultat. För Gullas är det primära att hjälpa andra, speciellt dem som har det svårt eller är missförstådda. Även fast hon själv inte har det speciellt enkelt, tvekar hon aldrig att komma till exempelvis Johannis

undsättning. Precis som Pippi, håller Gulla sina skyddslingar i handen när något är läskigt eller otrevligt, och inger på så sätt trygghet.

Syftet med uppsatsen var att nyansera begreppet flätflickan, och kanske se henne som en egen flicktyp istället för bara en synonym till den duktiga flickan. Jag vill mena att Pippi stämmer överens med flätflickan som begrepp, men mindre bra som duktig flicka. Gulla stämmer bättre överens med den duktiga flickan, samtidigt som hon ändå är skev och protesterar mot olika typer av ordningar, vilket stämmer överens med flätflickan. Flätflickan beskrivs dock vara i protest en gång, någon typ av ”slutgiltig” protest där hon klipper av sig flätan – men både Pippi och Gulla protesterar fler gånger än så, även om Pippi kanske är mindre medveten om sin protest jämfört med vad Gulla är. Att Gulla är så medveten om de protester som hon gör, och ändå gör dem, kan peka på att Gulla, förutom att vara aktiv i sina beslut, är otroligt modig.

Flätflickorna Gulla och Pippi visar på att en flätflicka inte bara är en variant av den duktiga flickan, såsom hon beskrivs enligt Österlund. Eftersom Gulla är en variant av Österlunds duktiga flicka samt Österholms skeva flicka, och Pippi är ett akrobatbarn, skev samt även lite duktig i vissa avseenden, kan det tolkas som att flätflickan inte alls är en variant av den duktiga flickan. Enligt de två karaktärer som undersökts i uppsatsen, krävs det en aktiv och modig aktör med god självkänsla för att kunna protestera mot, inte bara könsmaktsordningar, utan även andra sociala ordningar. Oavsett om det handlar om klänningar som för Gulla är för små eller om Pippis klänning som går sönder efter att hon lekt med en tiger, så visar dessa klädesplagg tydligt att de inte passar till varken Gulla eller Pippi. De behöver tillåtas vara något mycket mer än ’bara’ en fin fröken eller En Verkligt Fin Dam, vilket gör att de på något vis existerar utanför de förväntade och normativa ramarna. Därmed vill jag mena på att flätflickan är en flicktyp som kan stå för sig själv. Hon kan vara omhändertagande och glad, samtidigt som hon protesterar och använder träskor som vapen. Det handlar om att kunna ta hand om både sig själv och om andra, men kanske främst om det mod som krävs för att våga stå rakryggad och säga ifrån/agera när någon betar sig orättvist. Det handlar om att ta och få en revansch, vi kan kalla fenomenet för flätflickans revansch.

Källhänvisning

Primärlitteratur

Lindgren, Astrid, *Pippi Långstrump*, Rabén & Sjögren: Stockholm, 1945

Lindgren, Astrid, *Pippi Långstrump går ombord*, Rabén och Sjögren: Stockholm, 1963
(1946)

Lindgren, Astrid, *Pippi Långstrump i Söderhavet*, Rabén & Sjögren: Stockholm, 2003 (1948)

Sandwall-Bergström, Martha, *Kulla-Gulla*, [Nyred. utg., ny uppl.], Bonniers juniorförlag:
Stockholm, 1991 (1946)

Sandwall-Bergström, Martha, *Kulla-Gulla håller sitt löfte*, [Nyred. utg., ny uppl.], Bonnier:
Stockholm, 1976 (1947)

Sandwall-Bergström, Martha, *Kulla-Gulla löser en gåta*, [Nyred. utg., ny uppl.], Bonniers
juniorförlag: 1983 (1947)

Sandwall-Bergström, Martha, *Kulla-Gulla på herrgården*, [Nyred. utg., ny uppl.], Bonniers
juniorförlag: 1986 (1947)

Sandwall-Bergström, Martha, *Kulla-Gulla vinner en seger*, [Nyred. utg., ny uppl.], Bonnier:
Stockholm, 1976 (1965)

Sekundärlitteratur

Söderberg, Eva, Österlund, Mia & Formark, Bodil (red.), *Flicktion. Perspektiv på flickan i
fiktionen*, Universus Academic Press: Malmö, 2013

Toijer-Nilsson, Ying, "Från en brytningstid. Elisabeth Kuylenstierna-Wensters flickböcker."
Toijer-Nilsson, Ying, & Westin, Boel (red.), *Om flickor för flickor. Den svenska flickboken*.
Rabén & Sjögren: Stockholm, 1994

Wahlström, Eva, *Fria flickor före Pippi: Ester Blenda Nordström och Karin Michaëlis: Astrid Lindgrens föregångare*, Makadam, Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2011, Göteborg, 2011

Österholm, Maria Margareta. *Ett flicklaboratorium i valda bitar: skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005*, Rosenlarv, Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2012, Årsta, 2012

Österlund, Maria, *Förklädda flickor: könsöverskridning i 1980-talets svenska ungdomsroman*. Åbo Akademi, Diss. Åbo: Åbo akademi, 2005, Åbo, 2005

Bildkälla

Olsson, Lotta, Grattis Pippi!, *Dagens Nyheter*, 2015-05-20
<http://img02.dn.se/remote/d1.dn-static.se/UploadedImages/2015/5/20/937cf883-7c98-448c-8041-6f6e7f9e04cf/bigOriginal.jpg?preset=AlmaArticleHeaderDesktop>

Hämtad: 2016-05-13